

Az internetes távoktatás tapasztalatai a DEDICATE projekt alapján

Minél több a nyomtatott, illetve az online, CD-ROM és internet által kínált információ, az egyetemi emberek – hallgatók, oktatók, kutatók és könyvtárosok – annál nehezebben találják meg azt, amit keresnek. Hacsak nem válnak mesterekké a keresésben. Ennek készségeit különösen az internet használatában kell kifejleszteni. Ehhez jól jön minden külföldi segítség.

Előzmények

A Veszprémi Egyetemi Könyvtár Magyarországon elsőként teremtette meg a CAsSearch mágnesszalagokon alapuló szelektív információszolgáltatást. Majd ezt követően az országban elsőként között kapcsolódott a nemzetközi online szolgáltató központokhoz (STN, Dialog). 1993 óta az ALEPH integrált könyvtári rendszer alkalmazásával minden munkafolyamathoz és szolgáltatáshoz az egyetemi hálózatot veszi igénybe.

Könyvtárunk mindig nagy hangsúlyt fektetett a számítógépes információszolgáltató rendszerek megismertetésére, a hallgatók folyamatos képzésére is. A számítástechnika alkalmazása területén eddig elért eredményei, valamint az egyetemen folytatott oktatási tevékenysége alapján sikeres pályázattal vehetett részt az EU 4. könyvtári telematika keretprogramjában, a DEDICATE elnevezésű nemzetközi távoktatási projektben.

A DEDICATE távoktatási projekt

A DEDICATE betűszó a „Distance Education Information Courses through Networks” azaz „Hálózati távoktatási információs tanfolyamok” elnevezésre utal. Az oktatás anyagául szolgáló távoktatási csomagot a korábbi EU Könyvtári Telematikai Program EDUCATE és NetLinks programja keretében fejlesztették ki (1. ábra).

Ennek célkitűzése volt, hogy

- fejlessze a költséghatékony távoktatást az információszolgáltatás területén,
- lehetővé tegye a résztvevők számára az információkeresés módszereinek megismerését,
- példaként szolgáljon információkereső tanfolyamok megszervezéséhez.

A projekt koordinálását, szakmai irányítását és lebonyolítását a göteborgi Chalmers Műszaki Egyetem Könyvtárára (Svédország) bízták. Koordinátora Jan Rohlin főigazgató, technikai vezetője Nancy Fjällbrant nyugalmazott főigazgató. A Sheffieldi Egyetem (Nagy-Britannia) a Focus elnevezésű konferenciaszoftvert fejlesztette ki, és folyamatosan üzemeltette; a Linköpingi Egyetemi Könyvtár (Svédország) és a Helsinki Műszaki Egyetemi Könyvtár szakemberei pedig a dokumentumszolgáltatásban és a konzulensi feladatok ellátásában vettek részt.

A tanfolyamokat öt közép-, illetve kelet-európai ország egy-egy egyetemi könyvtárában tartották meg és tesztelték:

- Tallini Műszaki Egyetemi Könyvtár (Észtország),
- Nicholas Copernicus Egyetemi Könyvtár (Toruń, Lengyelország),
- Rigai Műszaki Egyetemi Könyvtár (Lettország),
- Kaunasi Műszaki Egyetemi Könyvtár (Litvánia),
- Veszprémi Egyetemi Könyvtár.

A veszprémi csoport tagjai:

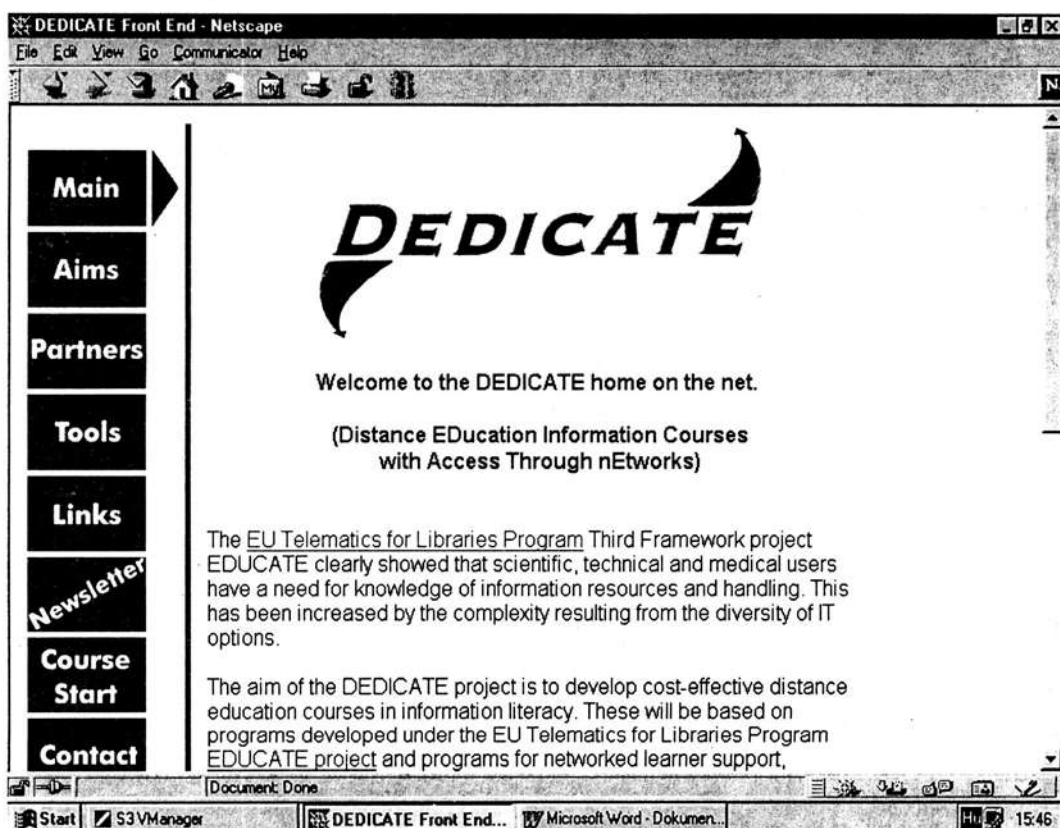
- intézményi menedzser (könyvtárigazgató),
- a tanfolyam résztvevői: nappali tagozatos és PhD-hallgatók, könyvtárosok.

A projekt munkaterve

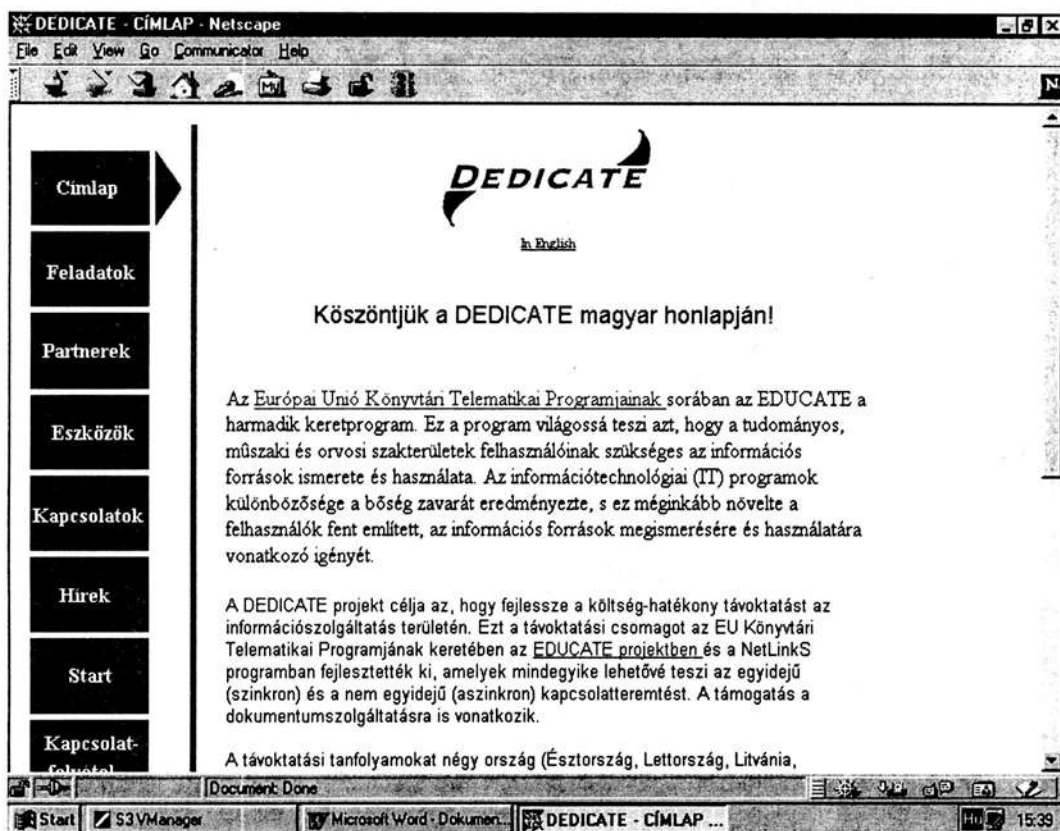
A 16 hónapra tervezett projekt 7 munkacso-magból (WP) állt, amelyek az előkészítést, a tanfolyamot és az értékelést foglalták magukban.

WP1 – Menedzsment

A menedzsment koordinátorai a résztvevők számára hatékony és folyamatos segítséget nyúj-

1. ábra A DEDICATE előtörténete az angol nyelvű honlapon

2. ábra A DEDICATE magyar nyelvű honlapja

tottak. Ez a projekttel kapcsolatos nagy mennyiségű adminisztratív feladat megoldásában, a szükséges szoftverek eljuttatásában, és a megfelelő technikai eszközök beszerzésével valósult meg. Természetesen minden egyéb felmerülő probléma megoldásánál is bátran fordulhattunk a konzulensekhez, akik gyorsan és készségesen segítettek.

A menedzsment a projekt teljes időtartama alatt működött. A felelős partnerintézet a Chalmers Műszaki Egyetem Könyvtára volt.

WP2 – Tanfolyamtervezés

Minden tesztkönyvtárnak, így a Veszprémi Egyetemi Könyvtárnak is a következő feladatai adódtak:

- A DEDICATE honlap magyar nyelvű változatának elkészítése (2. ábra).
- Az Into Info információkeresést támogató programrendszer helyi alkalmazása (3. ábra).

Az Into Info programrendszert a Chalmers Műszaki Egyetem Könyvtára az előző EU Könyvtári Telematikai Program keretében az EDUCATE projekt során fejlesztette ki. Ez tulajdonképpen egy linkgyűjtemény, amely az oktatás számára készült programokat tartalmazza, és megbízható információforrásokhoz nyújt hozzáférést. Jelenleg nyolc tudományterület forrásai készültek el:

- építészet,
- kémia,
- elektronika és villamosmérnöki tudományok,
- energia,
- orvostudomány,
- fizika,
- környezetvédelem,
- technikátörténet.

Az Into Info honlapja külső érdeklődők számára csak részben hozzáférhető, a teljes anyag áttekintéséhez jelszó szükséges.

A tervezési időszak a projekt kezdetétől a tanfolyam elindításáig tartott. A felelős partner ismét a Chalmers Műszaki Egyetem Könyvtára volt.

WP3 – Hálózati támogatás

A Focus elnevezésű konferenciaszoftver telepítése és használata. Ezt a webalapú konferenciaszoftvert a Sheffieldi Egyetemen dolgozták ki, és az ő támogatásukkal használhattuk a tanfolyam ideje alatt (4. ábra). Segítségével a tanfolyam során a hallgatók egymással és az oktatókkal állandóan konzultálhattak. Lehetőség volt különböző jogosultságú felhasználók meghatározására, akik saját igényeik szerint alakíthatták ki a kezelői felületet.

A program egy webfelületen működő fórum, s mint ilyen pl. a hazai Indexnél ismert vitafórumokhoz hasonlít, azzal a különbséggel, hogy esetében

nincs nyilvános hozzáférés. A belépés csupán a program résztvevői számára volt adott megfelelő azonosító és jelszó használatával. A Focus jól szolgálta a megbízható és gyors kapcsolatteremtést. A résztvevők saját témáikon kívül

- a „General Discussion”-ben általános szakmai kérdésekről fejthették ki véleményüket (5. ábra),
- a „Dedicate Cafe”-ban pedig bármilyen témát fel lehetett vetni, a szakácskönyvektől a napfogyatkozáson át az éghajlatváltozásig (6. ábra).

A Focus a projekt teljes ideje alatt működött, felelős partnerintézetként a Sheffieldi Egyetem szerepelt.

WP4 – Dokumentumszolgáltatások

Ebben a munkafolyamatban történt a szükséges forrásmunkák, dokumentumok eljuttatása a résztvevőkhöz. A munkacsomagnak a távoktatási tanfolyam előkészítése alatt volt szerepe. Itt a Helsinki Műszaki Egyetem töltötte be a felelős partnerintézet szerepét.

WP5 – DEDICATE távoktatási tanfolyam

Öt részegységből állt, egy-egy rész 2-3 hétig tartott, és különböző, de egymásra épülő témakörökkel foglalkozott. A tanfolyam anyagát jelszó védte, csak a projekt tagjai férhettek hozzá.

Minden oktatási egységben megfogalmazták az adott „lecke” célját, ismertették az elvégzendő feladatokat. E feladatok teljesítéséhez a szükséges, hálózaton vagy nyomtatásban megjelent szakirodalom jegyzékét is feltüntették. A feladatok teljesítését minden oktatási egység végén egy-egy egyénileg, illetve csoportosan elkészített dolgozat megíratásával ellenőrizték. A dolgozatok értékelésével biztosították a nagyon fontos visszacsatolást.

1. egység: 42–43. hét (1998. október 11–31.)

Az internet mint oktatási környezet – bevezetés az információs technológiába.

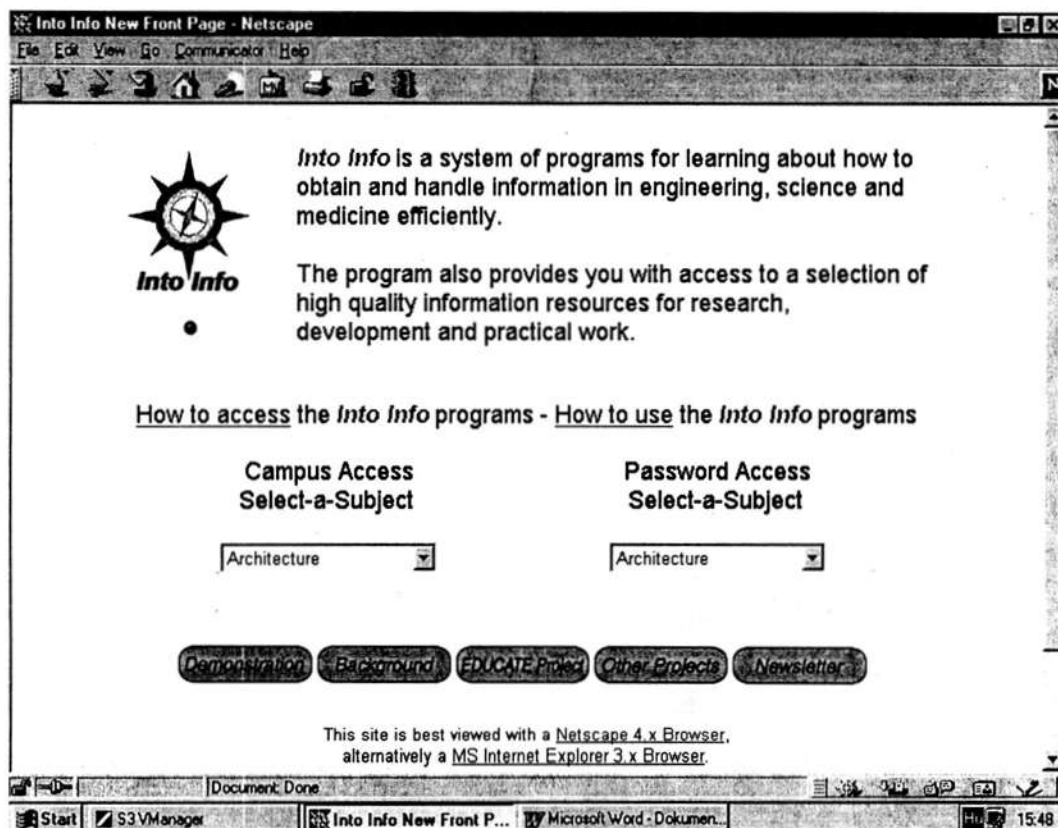
Itt a kurzuson használatos technológiák célirányos gyakorlati oktatása történt meg. Az ún. „indító találkozókon” a konzulensek jelenlétében gyakorolhatták a résztvevők a kapcsolattartást biztosító Focus program használatát.

Az első „lecke” során a résztvevők a kapott szempontok szerint értékelték az interneten található információforrásokat. Ebből kiindulva kellett összeállítást készíteniük a minőségi internetszolgáltatásokról.

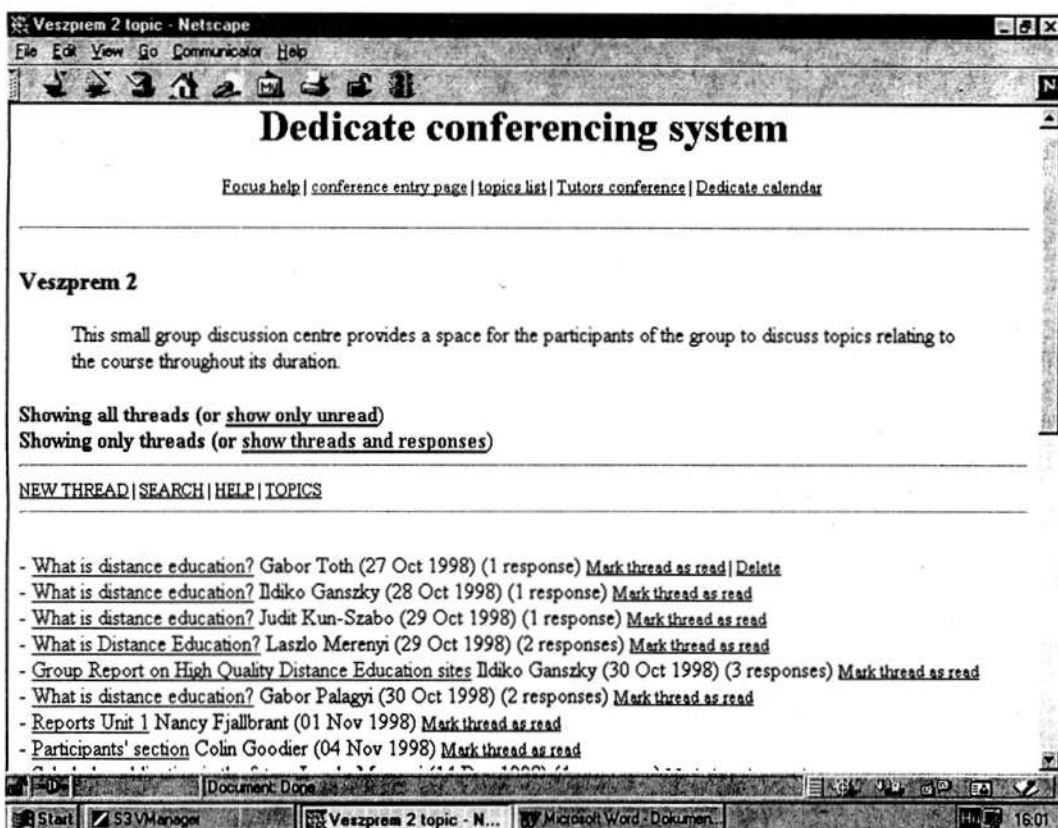
2. egység: 45–48. hét (1998. november 1–28.)

Információkeresés egy kiválasztott szakterületen

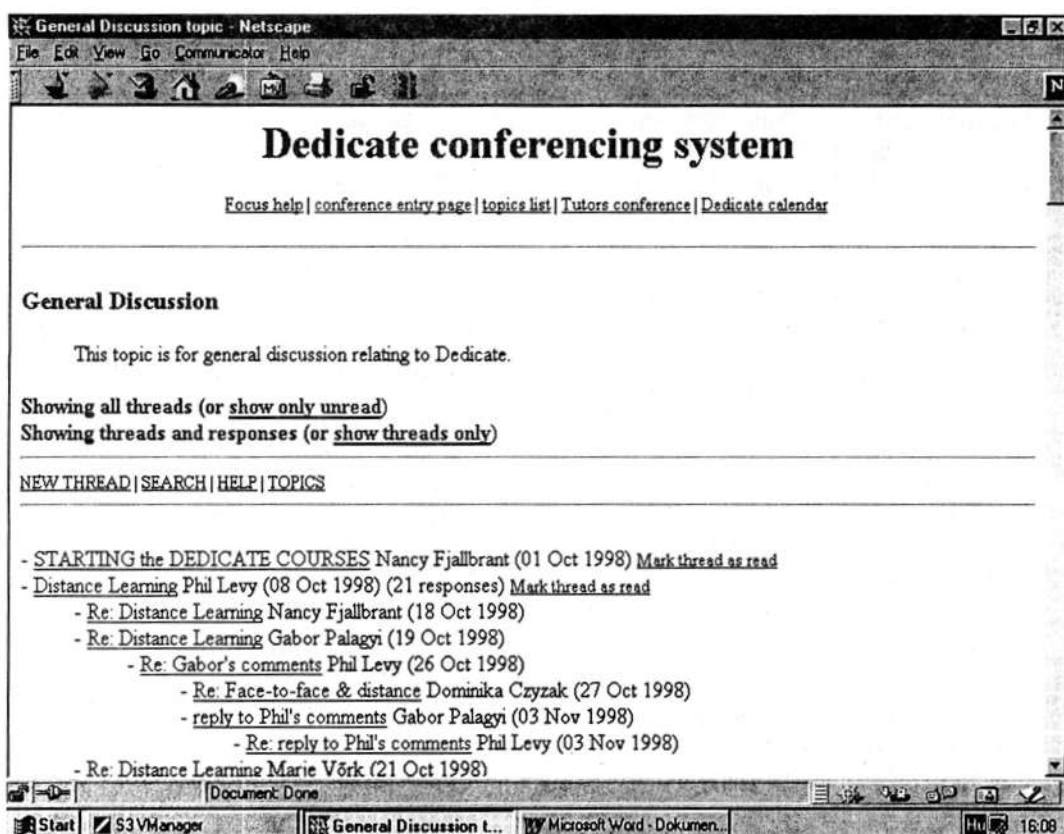
A második tanegységben minden részt vevő csoportnak témakeresést kellett végeznie egy ál-

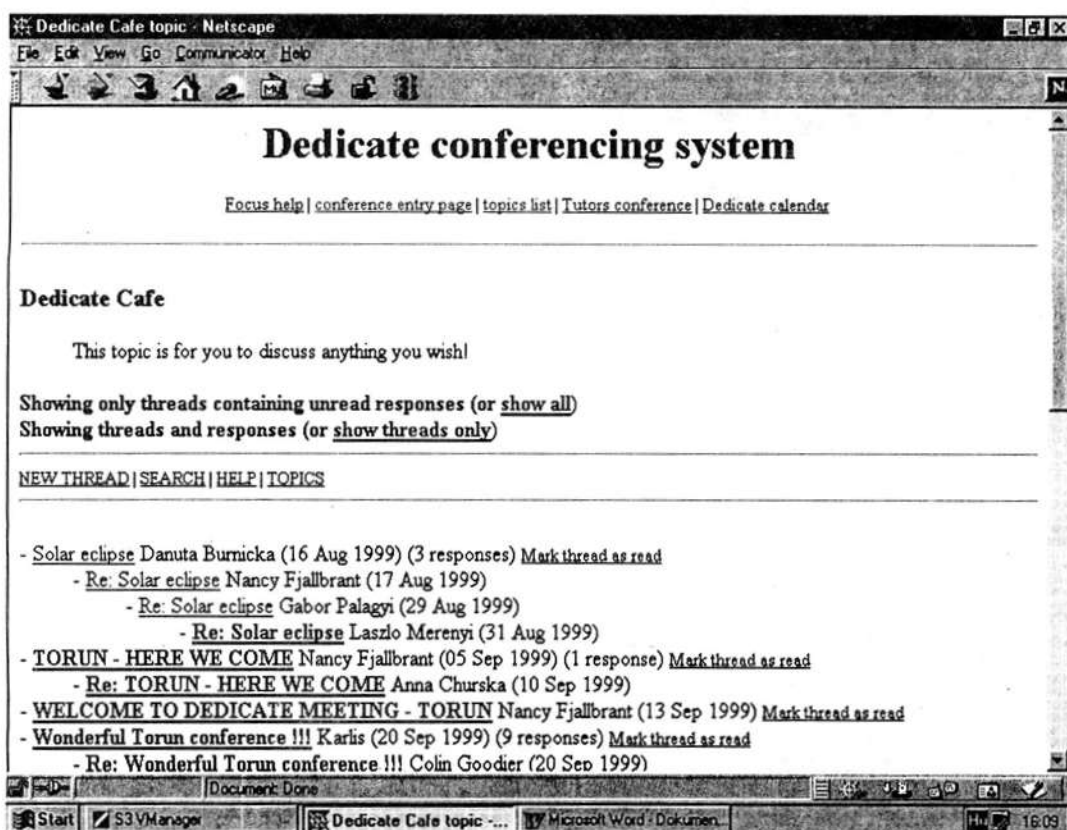
3. ábra Az Into Info ismertetője

4. ábra A Focus veszprémi használói

5. ábra General Discussion a Focusban

6. ábra Dedicate Cafe a Focusban

tala kiválasztott energetikai, fizikai, környezetvédelmi vagy kémiai témában.

A veszprémi csoport témái a következők voltak: Napenergia hasznosítása az épületek fűtésében. A csernobili katasztrófa hatása Magyarországon.

A feladathoz hozzátartozott a találatok relevanciájának, pontosságának értékelése, és a keresési módszerek ismertetése is.

3. egység: 49–51. hét (1998. november 29–december 19.) **Az intézeti kontextus – észrevételek, információkereső kurzus tervezése**

A résztvevők megvitatták a tanulással kapcsolatos nézeteiket. A belőlük leszűrt tapasztalatok alapján minden csoport készített egy rövid írást „Mi a tanulás?” címmel.

A további feladat a következő, negyedik egységben elkészítendő speciális irodalomkereső tanfolyam fő elveinek, módszerének, témájának, gazdasági és intézményi vonatkozásainak kidolgozása volt.

4. egység: 1–5. hét (1999. január 4–február 6.) **Információkereső tanfolyam tervezése intézetben belüli speciális csoport számára**

Ebben a tanegységben kellett megtervezni a speciális információkereső tanfolyamot. A veszprémi csoport az „Információkereső tanfolyam a környezetvédelem témaköréből” című kurzus tervét dolgozta ki (7. ábra).

5. egység: 6–8 hét (1999. február 8–28.)

Az oktatás és a kurzus áttekintése

Az ötödik egységben a résztvevők egyénileg és csoportosan is értékelték a tanfolyamot. Javaslato-
kat tettek az eredmények további hasznosítására, és a program további közép- és kelet-európai országokban történő alkalmazására. A tapasztalatokat a résztvevők saját oktatási gyakorlatukban hasznosítani tudták.

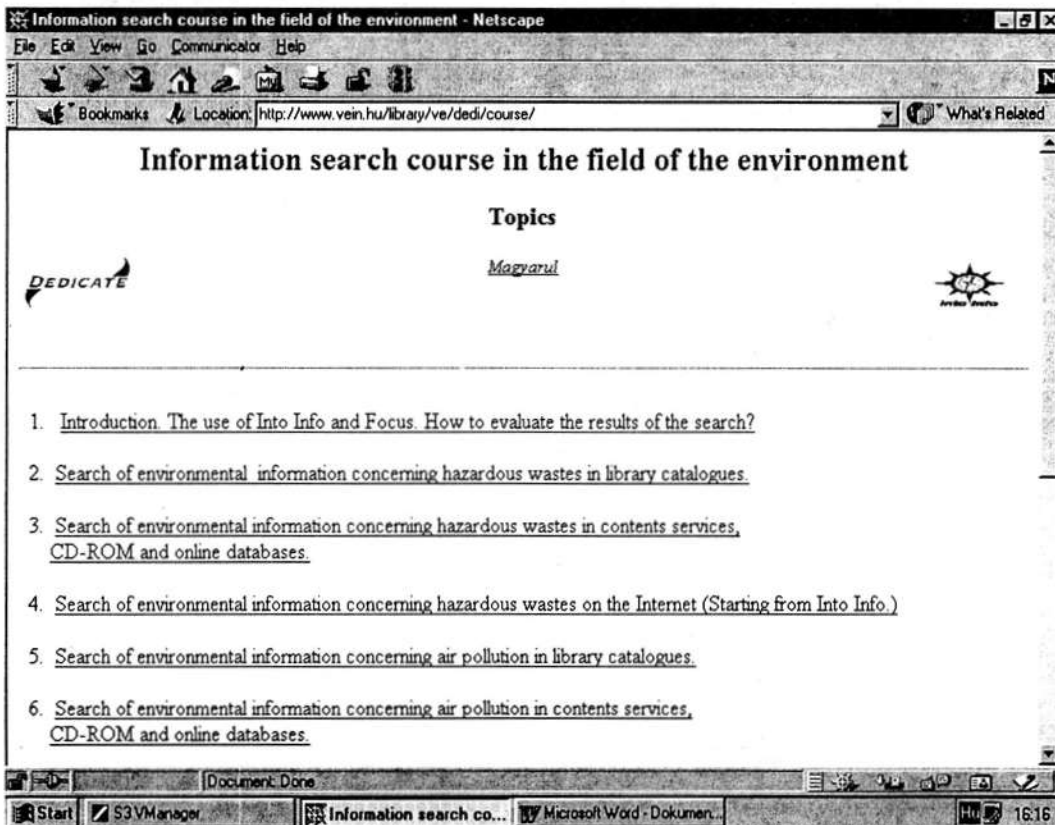
WP6 – Az eredmények szétsugárzása (előadások, publikációk)

A gyors és hatékony információcseré érdeké-
ben a koordinálók DEDICATE weboldalt hoztak létre angol nyelven. Ezenkívül valamennyi résztvevő készített hálózaton elérhető ismertető anyagot anyanyelvén is a DEDICATE-ről.

A projektet a szervezők nemzetközi rendezvények is bemutatták:

- Skandináviai Online Meeting, Stockholm – 1998. május;
- CALISCE-konferencia, Göteborg – 1998. június;
- IATUL-konferencia, Pretoria – 1998. június.

Az eredmények szétsugárzása az egész program időtartama alatt folyt. Minden részt vevő intézmény felelős partner volt.

7. ábra Információkereső tanfolyam a környezetvédelem köréből mint megtervezett program

WP7 – A DEDICATE projekt értékelése, javaslatok további hasznosítására

A tanfolyam befejezéseként a helyi vezetőknek és a tanfolyam résztvevőinek kérdőíveket kellett kitölteniük. A válaszok, és a rendszeresen tartott vezetői üléseken készített jegyzőkönyvek alapján történt a projekt általános értékelése.

Az öt tesztkönyvtárban összesen 34 beiratkozott hallgató kezdte meg a tanfolyamot, és végül 33-an fejezték be sikeresen. A Tallini Műszaki Egyetemről 4-en, a Rigai Műszaki Egyetemről 8-an, a Kaunasi Műszaki Egyetemről 9-en, a Nicholas Copernicus Egyetemről 7-en, és a Veszprémi Egyetemről 5-en kaptak a tanfolyam sikeres elvégzéséről bizonyítványt.

A kérdésekre kapott válaszokból, valamint a vezetői értekezleteken (5 alkalommal) elhangzott beszámolókból a következő általános jellegű megállapítások adódnak:

- a hallgatók a tervezettnél több időt fordítottak a tanfolyam feladatainak megoldására, de ezt nem sajnálták, sőt nagyon hasznosnak ítélték;
 - a tanfolyamon megszerzett ismeretek a résztvevők szakmai munkájában jól hasznosíthatók;
 - a hallgatók intenzív angol nyelvtanfolyamnak is tartották ezt a kurzust (azok is, akik kiválóan tudnak angolul). Az angol anyanyelvű konzulensek számára rendkívüli kihívást jelentett 33-féle angol nyelven társalogni;
 - a résztvevők nagy százaléka hasonló tanfolyamon más alkalommal is szívesen részt venne;
 - a 9 partnerintézmény munkatársai, a konzulensek és hallgatók a tanfolyam idején állandó kapcsolatban voltak egymással, így a tanuláson kívül személyes barátságok is kialakultak;
 - csak egy-két hallgató tudna otthonából hozzáférni a hálózathoz;
 - a hálózatok (főleg az utódállamoknál) zsúfoltak voltak, és gyakran meghibásodtak.
- Felelős partner minden részt vevő intézmény.

A Veszprémi Egyetemi Könyvtár DEDICATE projektben való részvételének értékelése és hasznosítása

A projekt lezárásaként Luxemburgban meghívott bírálók előtt kellett záró beszámolót tartani.

A Veszprémi Egyetemi Könyvtár az értékelés során a következőkben foglalta össze a projekt eredményeit:

A könyvtárnak mint intézménynek nyújtott előnyök:

- eszközfejlesztés (számítógépek, nyomtatók vásárlása)

- hálózatfejlesztés
- CD-ROM vásárlása
- szakkönyvek vásárlása
- adatbázisok előfizetése

A tanfolyamon részt vevő személyek számára nyújtott előnyök:

- a megszerzett ismeretek hasznosítása saját kutatásaik során, továbbképzések esetében
- az angol nyelvtudás fejlesztése
- személyes kapcsolatok bővítése

Közvetlenül a helyi vezetők (jelen esetben a könyvtárigazgató), közvetve az egyetemi vezetők számára nyújtott előnyök:

- EU szerződéskötés tapasztalatai
- EU pénzügyi elszámolás
- EU projekt tervezése, pályázása és levezetése

A DEDICATE projekt hasznosítása az egyetemi oktatásban és továbbképzésben

Az egyetemi oktatásban:

- Kémiai információkeresés I–II. (két féléves, 1-1 kreditpontos tárgy a II. éves vegyészhallgatóknak).
- Szakirodalom-keresés (féléves, 1 kreditpontos tárgy levelezős kémia tanár szakos hallgatóknak).
- Speciális információkereső tanfolyamok PhD-hallgatóknak.

Továbbképzések során:

- 2 napos továbbképzés „Hálózati szakirodalom-keresés” címmel könyvtárosoknak, a Soros Alapítvány pályázati támogatásával.
- 3 napos továbbképzés „Hálózati környezettudományi szakirodalom-keresés” címmel szakkönyvtárosoknak, mérnököknek, oktatóknak, kutatóknak, az NKA pályázati támogatásával.

Összefoglalás

Napjainkban a hazai felsőoktatási könyvtárak struktúrája, különösen az integráció révén, gyökeresen megváltozik. A könyvtárak korábbi fő tennivalója – a szakterületeken megjelenő dokumentumok teljességgel történő gyűjtése és szolgáltatása – már a múlté. A mai könyvtár egyik alapvető feladata a hálózaton elérhető információs szolgáltatások biztosítása – éjjel-nappal – olvasói számára. A virtuális könyvtárkép már nem álom, a felhasználók (főleg az aktívan dolgozó szakemberek) nagy része gyakran csak a könyvtárak bezárása után tud foglalkozni a szakirodalom nyomon követésével.

A Veszprémi Egyetemi Könyvtár mindenekelőtt arra törekszik, hogy az egyetem hallgatóinak, oktatóinak, kutatóinak a hálózaton elérhető informá-

ciók sokaságában kielégítő és naprakész eligazodást nyújtson.

A DEDICATE projekt révén megismert távoktatási módszerek átvételével és a korszerű technikai megoldások bevezetésével könyvtárunk számára új lehetőségek nyíltak az egyetemi hallgatók, oktatók, kutatók más könyvtárakban jelentkező információs igényeinek kielégítésére is.

Irodalom

- THOMASSON, G.–FJÄLLBRANT, N.: EDUCATE: the design and development of a networked end-user education program. = *Education for Information*, 14. köt. 4. sz. 1996. p. 295–304.
- FOWELL, S.–LEVY, P.: Developing a new professional practice: a model for networked learner support in higher education. = *Journal of Documentation*, 51. köt. 1995. p. 271–280.
- FJÄLLBRANT, Nancy: Communication in Science and Technology. = *Into Info Texts*.
- FJÄLLBRANT, Nancy: Scholarly Communication – historical development and new possibilities. IATUL Conference in Trondheim, June 1997. = *Into Info Texts*.

- CRAWFORD, Y. Susan–HURD, Julie M.–WELLER, Ann: From print to electronic: the transformation of scientific communication. Medford, N. J. ASIS, 1996. 117 p. ISBN 1-57387-030-7
- BRUCE, Christine, S.–Candy, Phil: Developing information literate graduates: prompts for good practice. Brisbane, Queensland University of Technology, 1995. <http://www.fit.qut.edu.au/InfoSys/bruce/inflit/prompts.html>

A projekttel kapcsolatos internetcímek

- A DEDICATE honlap magyarul:
<http://www.vein.hu/library/ve/dedi-hun.htm>
- Az Into Info honlap magyarul:
http://www.vein.hu/library/ve/into/educate_.htm
- A DEDICATE honlap angolul:
<http://educate.lib.chalmers.se/DEDICATE/dedindex.html>
- Az Into Info honlap angolul:
<http://educate.lib.chalmers.se/>
- DEDICATE Focus:
<http://netways.shef.ac.uk:8081/dedicate/>

Beérkezett: 1999. XI. 12-én.

A SPORTDiscus adatbázis bővített változata

A SilverPlatter *SPORTDiscus on CD-ROM* adatbázisát öt új adatmezővel bővítették. A negyedévenként frissített CD-ROM adatbázis a sport, a kondicionáló torna, a fitness, a sportorvoslás és -irányítás, illetve a szabadidős tevékenység szakirodalmi publikációit, valamint az ezeken a területeken releváns mintegy 13 000 webhely, és a SPORTQuest alatt katalogizált elektronikus folyóiratok URL-jeit tartalmazza. Az új változat bővített adatmezői között szerepel a dokumentumok száma a Kanadai Kongresszusi Könyvtárban, a folyóiratcímek kiadási gyakorisága, a Sport Information Resource Center (SIRC = Sportinformációs Források Központja) könyvtári állománya és dokumentumküldő szolgáltatása, a kiadók és szerzők e-mail címe.

A SPORTDiscus adatbázis magazinokban, szakkönyvekben, disszertációkban, folyóiratokban, kutatási publikációkban, konferenciákban, audiovizuális és multimédia publikációkban, valamint webhelyeken megjelent információk mintegy 500 000 bibliográfiai rekordját szolgáltatja.

További információ: www.silverplatter.com

/ASLIB Online and CD Notes, 12. köt. 8. sz. 1999. p. 13./

(R. P.)

Amerikai élelmiszer-biztonsági kiadvány CD-ROM-on

A *The food code 1999* című dokumentum, amelyet az USA Élelmiszer- és Gyógyszerfelügyelete (FDA) készített, az élelmiszerek fogyasztásából származó betegségek elleni küzdelem érdekében született meg. A kiadvány a közegészségügy védelmét szolgáló élelmiszeripari követelményeket és előírásokat tárgyalja, hogy a fogyasztóknak eladott élelmiszerek biztonságosak legyenek, ne hamisíthatók, és tisztességesen kezeljék őket. Az élelmiszeriparral és forgalmazással foglalkozó jogszabályokat azok az állami és helyi szervezetek használják, amelyek az éttermet, az élelmiszer-árúszó kereskedéseket, bölcsődét és óvodákat, élelmiszerekkel foglalkozó árusokat, egyéb intézményi és kiskereskedelmi forgalmazókat felügyelik.

A *The food code 1999* nyomtatott formában és – bővített változatban – CD-ROM-on és mágneslemezen is kapható. A CD-ROM két kézikönyvet is tartalmaz, amely nem jár a nyomtatott változathoz, ezek az élelmiszeripari veszélyekkel és elhárításukkal foglalkoznak.

További információ: www.microinfo.co.uk

/ASLIB Online and CD Notes, 12. köt. 9. sz. 1999. p. 10./

(R. P.)